

خردمندی و مهربانی

گزیده‌ای از سخنان امام رضا(ع)

- ❑ از پیامبر اکرم(ص) نقل فرمود که: اوج خردمندی - پس از ایمان به خدا - دوستی کردن با مردم و نیک‌خواهی برای هر انسانی است؛ چه نیکوکار باشد و چه بدکار. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ نامه‌ای از نیشابور به مأمون رسید، به این مضمون که: مردی زرتشتی هنگام مرگ وصیت کرده است که مال زیادی را از اموال او میان بینوایان و تهیدستان تقسیم کند. و قاضی نیشابور آن اموال را میان تهیدستان مسلمان تقسیم نموده است.
- ❑ مأمون به امام رضا(ع) گفت: ای سرور من، در این موضوع چه نظری داری؟ امام فرمود: زرتشتیان به‌طور معمول تنها به بینوایان مسلمان کمک نمی‌کنند. نامه‌ای به قاضی نیشابور بنویس تا همان مقدار مال را از مالیات‌های مسلمانان بردارد و به بینوایان زرتشتی بدهد. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ شخصی از امام رضا(ع) پرسید: «خواهرم وصیت کرده است برای گروهی از مسیحیان [که به آنان مالی بدهم]، و من می‌خواهم این [مال] را به گروهی از همکیشان مسلمان بدهم [، آیا چنین کنم؟]». امام فرمود: وصیت را همان‌طور که هست اجرا کن. خداوند بزرگ گفته است: «گناه آن بر کسانی است که آن [وصیت] را تغییر بدهند» [سوره بقره، ۱۸۱]. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ بدان که حق برادران واجب و فریضه است ... خویشتن و اموالتان را بذل ایشان نمایند و در هر چیز که شریک شدن و برابری رواست با آنان به مساوات رفتار کنید و در مواهب زندگی‌تان یکدیگر را شریک نمایید. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ یکی از یاران امام گوید: به امام رضا(ع) عرض کردم: «اگر پدر و مادرم مذهب حق را نشناسند دعایشان کنم؟» فرمود: «برای آنها دعا کن و از جانب آنها صدقه بده، و با آنها مدارا کن، زیرا رسول خدا (ص) فرمود: خدا مرا به رحمت فرستاده نه به بی‌مهری و نافرمانی.» (اصول کافی، ج ۳، ص ۲۳۲)
- ❑ نیکی به پدر و مادر واجب است اگر چه مشرک باشند، ولی در معصیت خالق از آنان نباید اطاعت کرد. (میزان‌الحکمه، ج ۱۳، ص ۴۹۳)
- ❑ از علی ابن ابی طالب (ع) نقل فرمود که: «کسی که دین‌داری [ادعایی] او اطاعت از مخلوق در [کاری که] معصیت خالق [در آن است] باشد، دین ندارد.» (مسند الامام الرضا، ج ۲، ص ۲۷۵)
- ❑ نباید کسی دست دیگری را بپوسد؛ چرا که بوسیدن دست کسی همچون نماز گزاردن [و عبادت] برای اوست. (تحف العقول، باب سخنان امام رضا(ع))
- ❑ از پیامبر اکرم(ص) نقل فرمود که: «به بسیاری نماز و روزه و حج و بخشش و ناله‌های شبانه آنان نگاه نکنید، بلکه به راستی گفتار و ادای امانت ایشان بنگرید.» (مسند الامام الرضا، ج ۱، ص ۲۷۴)

- ❑ امام رضا (ع) شنید که یکی از اصحابش می‌گوید: «خدا از رحمت خویش محروم کند کسی را که با علی (ع) جنگید.» حضرت فرمود: «بگو: به جز آنان که توبه کردند و [خویشتن را] اصلاح نمودند» آنگاه فرمود: «گناه کسی که [به ادعای بی‌طرفی و تقوایبشگی یا به دلیل دنیاطلبی] از آن حضرت جدایی گزید و [از این عمل خویش] توبه نکرد بزرگتر از گناه کسی است که با او جنگید اما بعد توبه کرد.» (میزان‌الحکمه، ج ۲، ص ۱۳۳)
- ❑ از پیامبر اکرم (ص) نقل فرمود که: «از ما نیست کسی که به مسلمانی خیانت کند یا به او ضرری برساند یا با او حيله کند.» (مسند الامام الرضا، ج ۱، ص ۲۷۹)
- ❑ میان خدا و هیچ‌کس خویشاوندی نیست، و ولایت و دوستی خدا جز به طاعت (و عمل) حاصل نمی‌آید. پیامبر (ص) به فرزندان عبدالمطلب [= خانواده پدری اش] گفت: اعمال خود را نزد من بیاورید، نه حسَب‌ها و نَسَب‌هایتان را. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ یکی از یاران امام گوید: در مسافرت امام ابوالحسن علی بن موسی الرضا(ع) به خراسان با او همراه بودم، روزی همگان را بر سر سفره فراخواند، و خدمتگزاران نیز از سیاه و غیرسیاه آمدند و بر سر سفره نشستند. به او گفتم: «فدایت شوم، آیا بهتر نیست که برای اینان سفره‌ای جداگانه گسترده شود؟» امام گفت: «خاموش! خدای همه یکی است، و مادر یکی، و پدر یکی [پس تفاوت و تبعیضی نیست]، و پاداش به کردار است.» (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ فضل بن سهل در حضور مأمون از امام رضا (ع) پرسید: «ای ابالحسن! آیا مردم [در زندگی شان] مجبورند؟» فرمود: «خداوند عادل‌تر از آن است که بندگان را مجبور کند و سپس [به واسطه اعمال و انتخاب‌هایشان] مجازاتشان کند.» پرسید: «پس آزاد و رهايند؟» فرمود: «خداوند حکیم‌تر از آن است که بنده‌اش را رها کند و او را به خود واگذارد.» (میزان‌الحکمه، ج ۲، ص ۱۶۶)
- ❑ شخصی از امام رضا (ع) پرسید: «امروزه حجت بر مردم چیست؟» فرمود: «همان عقل است؛ که به وسیله آن کسی که سخن راست [و حق] را از جانب خدا می‌گوید شناخته می‌شود، پس [انسان] او را تصدیق می‌کند؛ و کسی که بر خدا دروغ می‌بندد شناخته می‌شود، پس [انسان] او را دروغگو می‌شمرد.» (تحف‌العقول، کلمات قصار امام رضا(ع))
- ❑ از پیامبر اکرم (ص) نقل فرمود که: علم پیشوای عمل است. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ ایمان سخنی است که گفته می‌شود، و عملی است که انجام می‌گیرد، و شناختی است که با عقل حاصل آید. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ خداوند عقل را آفرید سپس به او گفت: [...] به عزت و جلال خودم سوگند، مخلوقی زیباتر - در نزد خود- و دوست‌داشتنی‌تر از تو نیافریدم. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ دوست هر آدمی عقل اوست و دشمن او جهلش. (میزان‌الحکمه، ج ۷، ص ۵۰۵)
- ❑ بالاترین مرتبه عقل این است که انسان خودش را بشناسد. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ فروتنی درجاتی دارد: این که انسان ارزش و جایگاه خویش را بشناسد و با طیب خاطر خود را در آن جایگاه قرار دهد؛ دوست داشته باشد با مردم همان‌گونه رفتار کند که انتظار دارد با او رفتار کنند؛ اگر بدی دید آن را با خوبی جواب دهد؛ خشم خود را فرو خورد و از مردم درگذرد، و خداوند نیکوکاران را دوست دارد. (میزان‌الحکمه، ج ۱۳، ص ۲۱۵)

- ❑ علم اهل خود را بهتر گرد می‌آورد تا پدران [خانواده خویش را]. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ دوستی کردن با مردم، نیمی از خرد است. (تحف العقول، باب سخنان امام رضا(ع))
- ❑ هر که شکر خوبی مردم نکند، شکر خدای عزوجل نکرده است. (میزان الحکمه، ج ۶، ص ۲۴)
- ❑ در پاسخ به این سؤال که: «عقل چیست؟» فرمود: «جام اندوه را جرعه جرعه نوشیدن، با دشمنان مسامحه کردن و با دوستان مدارا نمودن.» (میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۰)
- ❑ خرد مرد مسلمان کامل نشود تا آنگاه که ده ویژگی در او باشد: به نیکی او امید رود؛ از بدی او در امان باشند؛ نیکی اندک دیگران را بسیار شمارد و نیکی بسیار خود را ناچیز انگارد؛ از نیازخواهی [دیگران] از خویش بی حوصله و دلگیر نشود؛ از علم جویی در طول عمرش خسته و ملول نگردد؛ تهدستی در راه خدا را بیشتر از توانگری دوست داشته باشد؛ فروتنی در راه خدا را از عزت در نزد دشمن خدا خوشتر داشته باشد، و گمنامی برای او خواستنی تر از شهرت باشد. [سپس امام فرمود:] پس دهمی و چه دهمی ای! [پرسیده شد: آن چیست؟ فرمود:] کسی را نبیند مگر آن که نزد خود گوید: [بسا که] او از من بهتر و پرهیزگارتر باشد. (تحف العقول، باب سخنان امام رضا(ع))
- ❑ آن که کار نیک خویش را [از چشم مردمان] پنهان کند، کردارش هم ارزش با هفتاد کار نیک است، و آشکارکننده کار بد [دیگران یا خویش] سرافکننده است، و پنهان کننده کار بد [نهانی و فردی دیگران] آمرزیده است. (اصول کافی، ج ۴، ص ۱۶۰)
- ❑ چه نیکوست آن خاموشی که از روی در ماندگی [در سخن گفتن] نباشد. (میزان الحکمه، ج ۶، ص ۳۶۰)
- ❑ تا سه خصلت در آدمی نباشد، حقیقت ایمان او کمال نیابد: نیک فهمی و ژرف نگری در دین، اندازه داشتن [و تدبیر] نیکو در زندگی، و شکیبایی در مصیبت‌ها. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ [در پاسخ به یکی از یارانش فرمود:] شخص برخوردار از نعمت در معرض خطر است، زیرا خداوند در آن نعمت حقوقی را بر او واجب گردانیده است. به خدا قسم، گاهی اوقات خداوند عزوجل به من نعمت‌هایی می‌دهد و من پیوسته نسبت به آنها بیمناک و نگران هستم تا اینکه از عهده حقوقی که خداوند در این نعمت‌ها به گردن من دارد برآیم.» [راوی گوید: عرض کردم: «فدایت شوم، شما با چنین مقام و منزلتی که دارید این چنین می‌ترسید؟» فرمود:] آری، پروردگارم را در برابر نعمتی که به من ارزانی داشته است ستایش می‌کنم. (میزان الحکمه، ج ۱۲، ص ۳۰۰)
- ❑ مال [بسیار] جمع نمی‌شود مگر به پنج خصلت: بخل شدید، آرزوی دراز، حرص غالب، بریدن از خویشاوندان و برگزیدن دنیا بر آخرت. (مسند الامام الرضا، ج ۲، ص ۲۰۸)
- ❑ بدانید که برای شما - پس از ایمان به خدا و پذیرش حقوق اولیای خدا، از آل محمد(ص) - در نزد خداوند شکری محبوب‌تر نیست از یاری رساندن تان به برادران مؤمن خویش در کار دنیای ایشان، که راهی است برای رسیدن به بهشت پروردگارشان. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ خداوند عزوجل تدرستان را مکلف کرده است که به امور افراد بیمار و ازکارافتاده رسیدگی کنند. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- ❑ به کار بستن عدالت و نیکوکاری باعث پایدگی نعمت است. (میزان الحکمه، ج ۱۲، ص ۲۸۷)

- برای نعمت‌ها همسایه‌های خوبی باشید [و قدردان‌شان]، زیرا که نعمت‌ها رَمنده‌اند و اگر از مردمی بَرَمند دیگر به سوی آنان باز نمی‌گردند. (میزان‌الحکمه، ج ۱۲، ص ۲۸۱)
- یاری تو به شخص ناتوان [از اداره امور زندگی خویش] از برترین صدقه‌ها است. (تحف‌العقول، باب سخنان امام رضا(ع))
- کوتاهی کردن، مصیبت توانایان است. (میزان‌الحکمه، ج ۹، ص ۱۱۱)
- شخص سخاوتمند از غذای مردمان می‌خورد، تا ایشان نیز از غذای او بخورند و بخیل از غذای مردمان نمی‌خورد، مبادا ایشان از غذای او بخورند. (تحف‌العقول، باب سخنان امام رضا(ع))
- علی‌بن‌شعیب گفت: به محضر امام رضا (ع) رسیدم امام به من فرمود: «ای علی، بهترین زندگی را چه کسی دارد؟» عرض کردم: «ای سرورم! شما از من دانایتر به آن هستید.» امام فرمود: «ای علی، آن که دیگران در زندگی او خوش زیند. ای علی، بدترین زندگی را چه کسی دارد؟» عرض کردم: «شما دانایترید.» امام فرمود: «آن کس که دیگری در سایه زندگی او زندگی نکنند. ای علی، به راستی بدترین مردم کسی است که از کمک مالی [به آن که نیاز دارد] مضایقه کند و به تنهایی غذا بخورد و خدمتکارش را تازیانه بزند.» (تحف‌العقول، باب سخنان امام رضا(ع))
- [از امام سؤال درباره طعم نان و آب پرسش شد، فرمود: [طعم آب طعم حیات است، و نان مزه و طعم زندگی را دارد. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- یاسر می‌گوید: در روزی که امام رضا(ع) به دست خلیفه عباسی مسموم شده بود، و در همان روز و در اثر همان سم به شهادت رسید، پس از اینکه نماز ظهر را گزارد به من گفت: «ای یاسر! مردم [=اهل خانه و کارکنان]، چیزی خورده‌اند؟» گفتم: «آقای من! چه کسی می‌تواند غذا بخورد وقتی که شما در چنین حال [مسمومیت شدید و واپسین لحظات زندگی] هستید؟»
- در این هنگام امام (ع) راست نشست سپس فرمود: «سفره را بیاورید»، و همگان را بر سر سفره فراخواند و کسی را فروگذار نکرد، و یکایک را مورد محبت خویش قرار داد [...] هنگامی که همه غذا خوردند امام بیهوش افتاد... (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- خدا بیامرز کسی را که امر ما را زنده کند. [راوی گوید: گفتم: «چگونه امر شما را زنده می‌کند؟» فرمود: [دانش‌های ما را می‌آموزد و به مردمان تعلیم می‌دهد. همانا اگر مردم خوبی‌های سخن ما را دریابند راه ما را برگزینند. (فرازهایی از سخنان امام رضا(ع)، محمد حکیمی)
- از امیرالمؤمنین (ع) نقل فرمود که: «دنیا یکسره نادانی و جهل است مگر جایگاه‌های دانایی، و علم تماماً بر علیه دارنده آن حجت است مگر آنچه را که به آن عمل کند، و عمل همگی ریا است مگر آنچه که از سر اخلاص انجام گرفته باشد، و اخلاص [مخلصان] در خطر عظیمی است، و بنده نگران است تا عاقبت کارش چه خواهد شد.» (مسند الامام الرضا، ج ۱، ص ۲۸۱)
- به خداوند گمان نیک [و از او انتظار خیر] داشته باش، زیرا خدای عزّوجلّ می‌فرماید: «من نزد گمان بنده مؤمن خویشم.» (میزان‌الحکمه، ج ۶، ص ۵۷۷)